

יונה – פרק ד' – פסוקים א' – י"א - המשך

דב גולדשטיין



יונה מונה את מידות הרחמים של ה' על פי התגלות ה' למשה בחורב (שמות פרק לד, פסוק ה-ו):

- וַיֵּרָד ה' בְּעָנָן וַיִּתְּצֵב עָמוּ שֵׁם וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה':
- וַיַּעֲבֹר ה' עַל פָּנָיו וַיִּקְרָא
- ה' ה'
- אֵל רַחוּם וְחַנוּן
- אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד
- וְאֱמֶת:
- בפרק ד', פסוק ב אומר יונה לה': "כִּי יִדְעָתִי כִּי אַתָּה אֵל חַנוּן וְרַחוּם אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וְנֶחָם עַל הָרָעָה". מה חסר כאן?



מידת האמת

- השוואה בין המידות שתיאר יונה ובין המידות בפסוקים בשמות לד מעלה, שיונה השמיט את מידת ה'אמת' והחליפה במילים "וניחם על הרעה" שמשמעותם – סולח, חוזר בו מדבריו הקשים.
- זוהי אם כן שאלתו של יונה על ה': יונה בן אמיתי הוא נציגה של מידת האמת, מידת הדין. יונה רואה בסליחה לחוטאים את קיפוחה של מידת האמת. האומנם ניתן להאמין להבטחות החוטא שלא ישוב לחטוא, כאשר הבטחה זו ניתנת מתוך פחד של החוטא פן יאבד. האומנם ניתן להשיב את כל שנגזל, נרמס ונהרס בשל החטא? מידת הדין קובעת שאת הנעשה אין להשיב.
- נראה שיונה שואל באופן כללי כנגד הנהגת ה' את בני האדם במידת הרחמים. הרב בכרך מציין כי יונה הנביא נקרא יונה בן אמיתי, בגלל שהוא דגל בדרך האמת המוחלטת המתנגדת לאפשרות של התשובה (וכמו דעת החכמה והנבואה המובאים במדרש המובא לעיל)



אתה חסת על הקקיון

[פסוקים ו'–י"א]

ו וַיִּמָּן ה' אֱלֹהִים **קִיקְיוֹן** וַיַּעַל מֵעַל לַיּוֹנָה לְהִיּוֹת צֵל עַל רֹאשׁוֹ לְהַצִּיל לוֹ מִרְעָתוֹ וַיִּשְׁמַח יוֹנָה עַל הַקִּיקְיוֹן שְׂמִיחָה גְדוֹלָה:

ז וַיִּמָּן הָאֱלֹהִים **תּוֹלַעַת** בְּעֵלוֹת הַשָּׁחַר לִמְחָרָת וַתֵּךְ אֶת הַקִּיקְיוֹן וַיִּיבֹשׁ:

ח וַיְהִי כְזָרֶחַ הַשָּׁמֶשׁ וַיִּמָּן אֱלֹהִים **רוּחַ קָדִים** חָרִישִׁית וַתֵּךְ הַשָּׁמֶשׁ עַל רֹאשׁ יוֹנָה וַיִּתְעַלֵּף וַיִּשְׁאַל אֶת נַפְשׁוֹ לָמוּת וַיֹּאמֶר טוֹב מוֹתִי מִחַיִּי:

ט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֵל יוֹנָה הַהֵיטֵב חָרָה לָךְ עַל הַקִּיקְיוֹן וַיֹּאמֶר הֵיטֵב חָרָה לִי עַד מוֹת:

י וַיֹּאמֶר ה' אֶתְּהָ חִסֵּת עַל הַקִּיקְיוֹן אֲשֶׁר לֹא עָמְלָתָ בּוֹ וְלֹא גִדַּלְתָּ שָׁבֶן לַיְלָה הַזֶּה וּבֵן לַיְלָה אָבָד:

יא וְאֲנִי לֹא אָחוּס עַל **נִינְוָה** הָעִיר הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר יֵשׁ בָּהּ הָרַבָּה מִשָּׁתִּיתִים עֹשֵׂהָ רַבּוֹ אָדָם אֲשֶׁר לֹא יָדַע בֵּין יְמִינוֹ לְשִׁמְאָלוֹ וּבִהְמָה רַבָּה:



"ההיטב חרה לך" [פסוק ד]

- אין ה' עונה על דבריו של יונה ואינו מסביר לו את הנהגתו, אלא שואל אותו שאלה שאת התשובה לה יקבל ממה שיתנסה בו. זוהי תחילת התוכחה ליונה:
- [רד"ק : רוצה לומר עוד אראך אות שאינו מן הדין שיחרה לך על סליחתי לשבים]
- מוסיף הכתוב ומספר לנו כיצד הכין לו יונה מקום – סוכה לשבת תחתיה בצל, והוא לא ידע כי מן הסוכה הזאת מתחיל ה' להכין לו תוכחה ומוסר השכל (הרב בכרך עמ' 61)



פסוקים ו-יא: "אתה חסת על הקיקיון" [פסוק י]

- פעמיים שאל יונה את נפשו למות בפרק,
- פעם ראשונה עשה זאת מתוך קנאות לאמת.
- ובפעם השניה מתוך מצוקה גופנית בשל חום השמש:

בעקבות שליחותו:

- א וַיֵּרַע אֶל יוֹנָה רָעָה גְדוֹלָה וַיֵּחַר לוֹ:
- ג וַעֲתָה ה' קָח נָא אֶת נַפְשִׁי מִמָּנִי כִּי טוֹב מוֹתִי מִחַיִּי:

בעקבות מצוקתו הפיסית:

- ח וַיְהִי כְּזֶרֶחַ הַשֶּׁמֶשׁ וַיָּמֵן אֱלֹהִים רוּחַ קָדִים חָרִישִׁית וַתֵּךְ הַשֶּׁמֶשׁ עַל רֹאשׁ יוֹנָה וַיִּתְּעֶלֶף
- וַיִּשְׁאַל אֶת נַפְשׁוֹ לָמוּת וַיֹּאמֶר טוֹב מוֹתִי מִחַיִּי:



מדוע ה' מביא להתייבשותם של הקיקיון ושל יונה? – הלקח נלמד בקל וחומר

אתה חסת על הקיקיון **ואני לא אחוס** על נינוה העיר הגדולה

אשר לא עמלתה בו ולא גדלתו
אשר יש בה **הרבה** משתים
עשרה **ריבו** אדם

שבן לילה היה והן לילה אבד



הלקח בקל וחומר

הדגש בדברי ה' הוא על ריבוי החיים בעיר –
נינוה היא עיר גדולה שמכילה בני אדם רבים וילדים קטנים רבים

(אשר לא ידע בין ימינו ובין שמאלו - חסרי כושר אבחנה בין טוב לרע) ובהמות
רבות.

העיקר שבקל וחומר זה הוא **שהקיקיון** הוא צמח שאין לו ערך רב ולא קיום
ממושך, ולעומתו **נינוה** היא קיבוץ של בני אדם קיימים ופעילים שהם בריותיו
של הקב"ה. על כן הוא חומל עליהם, ולשם כך התקין את התשובה.



לסיכום

• מידת האמת מול מידת הרחמים.

• יונה לומד לקח.

• הלקח נלמד בקל וחומר.





תנ"ך